

ZAHTJEVI ŽIVOTA PO VJERI

IVAN FUČEK

Pontificia Universitas Gregoriana,
Piazza della Pilota, 4
00187 Roma, Italia

Izveštaj sa znanstvenog skupa
Primljeno 2/95
UDK241.51
238.1

Sažetak

Zahtevi života po vjeri (Moralni vid novog katekizma) vodi nas u konkretan svakidašnji život kršćanina po vjeri, ukoliko se ovaj, prema *Katekizmu Katoličke crkve*, temelji na Deset Božjih zapovijedi, viđenih u novoj Kristovoj zapovijedi ljubavi. Misao se razvija u tri odsjeka.

Današnji smještaj pitanja govori o raznolikom shvaćanju sistematizacije moralne kateheze, pa i specijalne moralne teologije. Ključ problema je vidjeti dvije Mojsijeve ploče u svjetlu jedine zapovijedi ljubavi Novog zavjeta. U tom svjetlu ploče zakona pružaju osnovne pilastre, trajne i nenadoknadive vrijednosti kršćanskog moralnog života. Autor pledira da ih se, kao nekoć, uvrsti u dnevnu obiteljsku molitvu.

U drugom dijelu razvija misao o današnjoj krizi moralnih vrijednosti. Donosi bitna anti-nomična stajališta kompetentnih autora (kojih se imena ne spominju). U središtu zbivanja je laicizirani čovjek ("čovjek-bog, za koga nema zakona"), koji s nekim sociolozima i kulturolozima optužuje monoteističke religije za sva neprijateljstva, zla i ratove na svijetu.

U trećem se dijelu, bez obzira na sva protivljenja, autor pita: Što u tom kontekstu *Katekizam Katoličke crkve* može ponuditi? Unutar iste zapovijedi ljubavi može ponuditi dvostruki smisao ljudskog života (ovozemni i vječni). A što mora ponuditi da se postigne smisao? Obraćeno srce u punoj sebedarnoj ljubavi na dvostrukoj razini - "zapovijedi" i "savjeta" - onako kako Krist nudi bogatom mladiću.

Kamo smještamo temu? Što nam ona govori?

Nalazimo se u drugom odsjeku trećeg, tj. moralnog dijela, *Katekizma Katoličke crkve*, koji nosi naslov *Deset zapovijedi Božjih*, a sadrži tematiku specijalne katoličke moralke.¹ Nakon značajnog uvoda slijede dva poglavlja. Prvo poglavlje, "Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim i svom dušom svojom i svom snagom svojom", obuhvaća riječi prve ploče - odnos čovjeka prema Bogu (moral

kulta-bogoštovlja). Drugo poglavlje, "Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe", obuhvaća riječi druge ploče - odnos prema bližnjemu i samome sebi (moral osobe i zajednice: obitelji, društva, ekonomije, politike, pripočavanja). Već sami naslovi jasno

1 HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke crkve*, u hrv. prijevodu Glasa Koncila, Zagreb, 1994 (= KKC, unutar teksta se citira samo dotični broj, npr. br. 1250).

pokazuju put, tj. na koji način danas shvatiti i ostvariti moralnu katehezu prema zahtjevima života čovjeka pozvanog u Kristu (OT 16).

Analizirajmo nakratko sam naslov teme.

Izraz *života* odnosi se na svagdašnji život, na konkretnu praksu, ali i na organsku katehetiku izgrađenu na tom trećem etičkom ili moralnom dijelu KKC. "Etičko" dolazi od dvostruke grčke riječi: *Ethos* označuje nauku o unutrašnjem stanju osobe, *etos* označuje djelovanje osobe. Odatle izraz "filozofska etika", a u protestanata, danas i u nas katolika, "teološka etika". Ovdje etičko ne lučimo od moralnog, prema latinskoj riječi *mos* = običaj, ponašanje. Odatle klasičan naslov "teološka moralka", tj. metodički pokušaj da razumijemo kršćansku vjeru u materiji ćudoređa.

Izraz pak *po vjeri* označuje polazište: moralni život čovjeka ne dohvaćamo tek razumom (*lumine rationis*) nego u prvom redu kršćanskom vjerom (*lumine fidei*). Prema tome radi se o *životu čovjeka vjernika* (hominis "qui credit", ne "ut credentis"); dakle čovjeka koji vjeruje i ljubi. Uzimamo ga personalistički, u smislu suvremene moralne katehetske znanosti. A ta istražuje i naučava kakav treba da bude ili kakav jest život čovjeka vjernika danas. Gradi na izvorima Objave. Služi se moralno-teološkom hermeneutikom, jer želi moralni život čovjeka, koji vjeruje u Krista, razumjeti i protumačiti u kontekstu današnje konkretne situacije. Želi pokazati da vjera u praksi postaje ljubav (*amor/caritas*). A ljubav vjernika tjera da sama sebe daruje Kristu, koji ga trajno poziva, i - u Kristu - svim ljudima, napose potrebnima (siromasima, beskućnicima, protjerranima, izbjeglicama, hendikepiranima, obiteljima, mladima, djeci: onima koje starozavjetni moral naziva *anavim*).

Napokon, izraz *zahtjevi* odnosi se na kreposti, zapovijedi i savjete, dakle na svih Deset riječi ili Deset Božjih zapovijedi, ukoliko ih je Krist objedinio u novu dvostruku i jedinu Zapovijed ljubavi. "O njoj visi sav Zakon i Proroci" (Mt 22,37-40). U tom kontekstu Dekalog ima svoje eminentno mjesto. Izražava osnovna prava i dužnosti što izviru iz dostojanstva ljudske

osobe. "Valja ga tumačiti u svjetlu te dvostruke i jedine zapovijedi ljubavi, koja je punina Zakona" (br. 2055), te je time aktualan za sva vremena, prostore, kulture i narode; povelja pravih autentičnih vrijednosti (br. 2057). Tako Kristova zapovijed ljubavi, prva i jedina, postaje vrhovni, apsolutni i univerzalni princip moralne kateheze.² Na njoj se temelje, u njoj su sadržane, iz nje izviru sve pokrajinske norme za konkretnu praksu kršćanskog života. Načelo ljubavi (*amor/caritas*) objedinjuje obje Mojsijeve ploče, ne kao njihov sažetak nego kao načelo koje nadilazi, sjedinjuje i uzdiže. Dvostruko bespridržajno sebedarje (Pnz 6,4-5 i Lv 19,18) *vertikalno* prema Bogu u Kristu i njegovu Duhu ("prva ploča") i *horizontalno* prema bližnjemu i samome sebi ("druga ploča") jesu unutar Saveza za Židove temelj gotovo sve njihove teologije i religioznog života, a za nas kršćane, u Kristu, prema Pavlu i otačkoj predaji, jesu "oblik" i "uvjet", "središte" i "srce" kršćanskog života: pista za ulazak u Kraljevstvo (*basileia*).³

Sažmimo problem u tri etape: Današnji smještaj pitanja. Kriza moralnih vrijednosti. Prema rješenju koje sugerira KKC.

DANAŠNJI SMJEŠTAJ PITANJA

Quousque tandem de praeceptis - dokle još o Zapovijedima?, pitao je već godine 1956.

2 Usp. G. GILLEMANN, *Le primat de la charité en théologie morale. Essai méthodologique*, Deuxième éd., Museum Lessianum - Section Théologique 50, Desclée de Brouwer, Bruxelles-Bruges-Paris 1954 (tal. prij. Morcelliana, Brescia 1959); R. CARPENTIER, *Le primat de l'amour dans la vie morale*, u *Nouvelle Revue Théologique* 93-1 (1961), 3-24; Isti, *Le primat de la charité en morale surnaturelle*, u *Ondje* 93-3 (1961), 255-270; Isti, *Le primat de l'Amour-Charité comme méthode de théologie morale*, u *Ondje* 93-5 (1961), 492-509; H. ROTTER, *Strukturen sittlichen Handelns. Liebe als Prinzip der Moral*, Univ. Innsbruck, Innsbruck 1970; R. CASERI, *Il principio della carità in teologia morale: dal contributo di Gérard Gillemann S.J. a una via di riproposta*, Dissert. dott. alla P.U.G., N. 7239/1989, Romae 1994.

3 I. FUČEK, "I dieci comandamenti", u: *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, dir. R. Fisichella, ed. Piemme, Casale Monferrato (AL), 1993, str. 975.

moj profesor moralne teologije otac Jordan Kuničić.⁴ On je protiv *sistematizacije* moralnog nauka po zapovijedima. Smatra da takva sistematizacija nije znanstvena, bez obzira na to što je najveći broj priručnika moralne teologije i katekizama bio sročeni na taj način. Kuničić nije protiv zapovijedi, ali ih želi vidjeti u Kristovoj zapovijedi, upravo kako će ih 36 godina kasnije (1992) nastojati uokviriti KKC. A o neznanstvenosti sistematizacije specijalnog morala ili moralne kateheze možemo raspravljati. Martin Luther bez znanstvene pretenzije sastavlja za narod svoj mali katekizam godine 1528. Napominjemo da je to 17 godina prije početka Tridentskog sabora (1545-1563). Luther među ostalim bilježi: "Nema prikladnijeg ogledala od Deset zapovijedi u kojem bi mogao vidjeti ono što ti je potrebno. U njima nalaziš sve što ti nedostaje i što treba da radiš."⁵ Značajno je također da otac Juraj Muliš, naš najveći katehetski pisac barokne epohe, svoj golemi katehetski leksikon u dva sveska *Poszel apostolszki* (1742), također bez znanstvene pretenzije, ali ustvari sa znanstvenim instrumentarijem, sastavlja prema teološkim krepostima vjere, ufanja i ljubavi; u ono doba velika rijetkost. Osobito je vrijedno spomenuti da Deset zapovijedi ugrađuje u treći dio svog leksikona, među kreposti ljubavi prema Bogu, bližnjemu i sebi.⁶ Tako, možemo reći, Muliš u biti slijedi školu sv. Petra Kanizija, u metodi je originalan. U naše doba Mons. Luciani, kasnije papa Ivan Pavao I, isto slijedi raspored zapovijedi.

U čemu je problem?

Mi smo ga načeli. Ako se Deset zapovijedi uzimaju *neovisno* o Kristovoj zapovijedi ljubavi, vjersko nam iskustvo kaže da onda zapovijedi padaju u šutnju, u zaborav, pa ih smatraju "zastarjelima". Ako se *ugrade* u Kristovu zapovijed, kako se trudi novi KKC, one dobivaju novozavjetno svjetlo, stoga i novu snagu. U tom smislu Deset zapovijedi dolaze ponovno u *središte* zanimanja. Ali ne smijemo zaobići ni drugi suvremeni aspekt ponovnog zanimanja za Deset zapovijedi. Nikad se u povijesti nije toli-

ko pisalo i govorilo o pravima čovjeka kao posljednjih desetljeća. Ne samo u dokumentima Ujedinjenih naroda i KES-a, s pripadnim komentarima, nego i u deklaracijama velikih religija: židovstva, islama, hinduizma, budizma. U kršćanstvu se toj temi posvetila protestantska zajednica.⁷ Sada je u vodstvu katolička s papama: Ivanom XXIII, Pavlom VI, napose s Ivanom Pavlom II.⁸ Govori se o temeljnim pravima i slobodama čovjeka, s primjenom na političko, ekonomsko, društveno, kulturno i osobno područje. Drugi vatikanski je progovorio o slobodi savjesti i slobodi vjere.⁸ Ipak malo se govori o bližem, daljnjem i zadnjem temelju tih prava. Ako je čovjek stvaralac ljudskih prava, onda ih može krojiti kako odgovara nekoj organizaciji, partiji, skupini istomišljenika ili državnom sistemu. Mnogi ne shvaćaju da je Bog zadnji temelj ljudskih prava, dok je dostojanstvo ljudske osobe bliži temelj. Izraelci su znali da su upravo Deset riječi, prema Izl 20,2-6 i Pnz 5,6-10, povelja - *magna charta* - njihovih prava i sloboda, a ujedno i protest protiv ondašnjeg politeističkog i posvjetovnjačenog Istoka. U tom, dakle, dvostrukom smislu *Deset zapovijedi* ili *Deset riječi* postaju danas nov i zanimljiv predmet biblijske, teološko-moralne i katehetske prouke.¹⁰

4 Usp. *Divus Thomas* 59 (1956), 404-416.

5 Cit. W. SANDFUCHS, "Prefazione", u AA. VV., *I dieci comandamenti. Riflessioni teologiche sul Decalogo*, Cittadella, Assisi, 9 (izvorni nasl. *Die 10 Gebote*)

6 J. MULIH, *Ondje*, II, str. 641-976.

7 Usp. J. CLEMENS, *Menschenwürde und Recht. Die Menschenrechte in der neueren theologischen Diskussion*, Excerpta ex dissert. ad Doctoratum, PUG, Roma, 1986.

8 Usp. SOCIJALNI DOKUMENTI CRKVE, *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka* (Uredio i uvod napisao Marijan Valković), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

9 DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Deklaracija "Dignitatis humanae"* o vjerskoj slobodi, u: *Dokumenti latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970, str. 467-487.

10 Usp. W. HARRELSON, *The Ten Commandments and Human Rights*, Portress Press, Philadelphia 1980, 1-61; R. O. E. WHITE, *Biblical Ethics*, The Paternoster Press, Exeter 1979, 17-18; E. HAMEL, *Le Dix Paroles*, Bruges, Desclée de Br. 1969; "Grundwerte und Gottes Gebot", u *Herder Korrespondenz* 33 (1979), 561-571; B.

Drevna obiteljska molitva.

Nema tome dugo da su uz večernju molitvu još svi članovi obitelji s Vjерованјem recitali i Deset zapovijedi. Nakon stanovitog zamiranja takve prakse, čak i u katehezi i propovijedi, ona bi, nakanom novog KKC, imala ponovno zaživjeti. Opasnost je da televizijski programi ukradu sve vrijeme zajedničkoj večernjoj molitvi i dubljem obiteljskom razgovoru u kojem su nerijetko dolazile na red i duhovne teme. Trebalo bi inzistirati na tome da svaka vjernička obitelj u tom smislu provjeri i reformira svoj dnevni red, napose navečer. Hitnja, nedostatak vremena, rastrganost života - sve to spada u opće uzroke vjerskog slabljenja. Tako srce našeg vjernika postaje svjetovnije, profanije, sve više laicizirano. A ipak, u Deset riječi su trajne, vjerski i moralno duboke, nenadoknadle vrijednosti. Onome tko ozbiljno razmišlja o tolikostrukoј duhovnoj potrebi ovoga trenutka, napose naših mladih i najmlađih, Deset zapovijedi neće biti "ploče zakona" koje smo nadišli i koje je već podavno pokopao prah stoljeća nego će mu biti piste prava i sloboda u kojima njegovo osobno dostojanstvo kao čovjeka i kršćanina nalazi svoje korijenje i dolazi do puna izražaja. Upravo ta povelja ljudskih prava i sloboda ponazočuje vrijednosti i postaje kaži put svima koji traže *smisao*. Naš je zadatak, i ne samo službenih kateheta, nego roditelja i svakog svjesnog vjernika, da Deset zapovijedi u tom novom horizontu Kristove ljubavi koliko je moguće približimo i oživimo prema potrebi našeg čovjeka, osobito onih mladih koji ispražnjena srca polaze ili su već pošli izgubljenim stazama.¹¹

U KRIZI MORALNIH VRIJEDNOSTI

Ne smijemo ni za trenutak biti utopisti ili zatvoriti oči pred stvarnošću. Nalazimo se usred goleme krize religioznih, vjerskih i moralnih vrijednosti, ustvari u velikoj pomutnji. Uzmimo samo *dva* područja.

Oprečna stajališta.

Nemamo nakanu ovdje razmatrati otpad Zapada od Evandjelja i prijelaz na islam, budizam i istočne religije, silan porast sek-

ta, u prvom redu onih sinkretističkih kao *New Age*. Ograničimo se na etičko područje, bez imena autora.

Dok jedni negativno ocjenjuju gubitak nekih temeljnih vrijednosti s kojima su nestale neke bitnosti u osobnom i društvenom životu, drugi istom procesu daju pozitivan predznak i smatraju ga napretkom.

Dok jedni misle da je prošlost uvijek bolja od sadašnjosti, da je današnji naraštaj pokvareniji od jučerašnjeg, dapače, da živimo u najgorem stoljeću ljudske povijesti, ukazujući na mogućnost nuklearnog i biološkog uništenja, drugi se optimistički pouzdaju u razum, znanost i tehniku.

Dok jedni pitaju zašto ovo društvo iz prakse izbacuje mnoge etičke izraze da ih još samo knjiški sačuva u leksikonima, kao: zatajiti se, trpjeti, nositi križ, činiti pokoru, žrtvovati se, čuvati nevinost, cijeniti djevičanstvo, truditi se oko čistoće, duhovnog napretka, savršenosti, svetosti..., drugi upozoravaju da mjesto tih nastupaju nove vrijednosti, uvijek bolje od prošlih. Pa upozoravaju na prisutnost novih etičkih izraza: biti hrabar, gajiti prijateljstvo, provoditi pravdu, biti iskren, osjetljiv na tuđu nevolju, solidaran s onima koji trpe, uklopiti se u humanitarnu pomoć, svagdje pošten,

LANG, "Grundrechte des Menschen im Dekalog", u *Bibel und Kirche* (1979), 75-79; H. LEIDER, "Die Zehn Gebote heute", u *Theologische Quartalschrift* 160 (1980), 60-64; L. PERLITT i dr., "Dekalog I" (Altes Testament), u *Theologische Realenzyklopädie (TRE)*, VIII, 1981, 408-430; E. TESTA, *La morale dell'Antico Testamento*, Morcelliana, Brescia 1981, 77-87; M. GILBERT, L'HOURL, J. SCHARBERT, *Morale et Ancien Testament*, Centre Cerfaux, Lefort 1976, 43-48; F. SCHOLZ, "Um die Verbindlichkeit des Dekalogs" u *Theol. Gegenwart* 25 (1982), 316-328; F. FRALING, "Dekalog", u *Neues Lexicon der christlichen Moral* (Hrg. H. Rotter-G. Günter) Tyrolia Verl., Innsbruck-Wien 1990, 89-93; I. FUČEK, *Poruka Prve ploče. Tri Božje zapovijedi*, FTI, Zagreb, 1990; G. BARBAGLIO, "Decalogo", u *Nuovo Dizionario di Teologia Morale* (ured: F. Compagnoni, G. Piana, S. Privitera), ed. Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 204-218.

11 Usp. više o tome u I. FUČEK, *Poruka prve Ploče*, str. 12-16.

vjeran, nepatvoren u ljubavi. Žele naglasiti nove ljudske, naravne vrline.¹²

Dok jedni žigošu mladenački moral, odbacivanje institucionalne ženidbe i njenu privatizaciju, popustljivost prema trgovcima drogom i njenim ovisnicima, prema ozakonjenju ženidbe homoseksualaca i lezbijki,¹³ prema zaraženima virusom HIV (AIDS-SIDA), prema prodaji oružja, prema eutanaziji koja se u mnogim klinikama već provodi, prema eksperimentima s ljudskim sjemenom i embrionom, sve do spoja čovjek-majmun, prema pobačaju kao regulaciji porođaja..., drugi, naprotiv, ističu napredak u odnosu prema okolišu (ekološki problem), smatraju pozitivnima slobodu filmskih i televizijskih programa, potpunu slobodu tiska, slobodu mode, novi odnos između muškarca i žene.

Laicizirani čovjek kao središte.

Gabriel Marcel reče: "Čovjek je putnik, hodočasnik, moreplovac." Nekad su se ukrcavali prema konstelaciji zvijezda. Koja nas zvijezda danas vodi? Tehnički napredak na račun milijuna gladnih? Makro i mikro-ekonomija idol suvremenog svijeta? Revolucije i prevrati koji samo mijenjaju vođe: jedna se moć ruši i dolazi druga. Znanost koja previše postade sredstvo smrti i razaranja?¹⁴

U središtu je čovjek koji vjeruje samo u *razum*, neovisan i autonoman, poduprt još uvijek filozofijama Fichtea, Feuerbacha, Marxa, Nietzschea. Čovjek koji vjeruje u nepogrešivu znanost i tehniku; sve se može spoznati i sve izvesti u laboratoriju: Lorenz, Kuhn, Wilson. Čovjek kao protagonist i gospodar povijesti.

S druge strane, već nastupa čovjek koji se *razočarava* u razumu, jer da je razum odgovoran za sve zlo: za ekološku, biološku, nuklearnu prijetnju koja se nadvija nad globusom kao Damoklov mač. Nastupa i čovjek spontanosti, trenutačnog iskustva, osjećaja za konkretno sada, pa težište stavlja u neposredno i dohvatljivo.

U tom smislu laički *sociolozi* uzdižu privatno i efemerno; stoga nesigurno, otuđeno, sadržajem siromašno. *Kulturolozi* sve zlo, sva neprijateljstva, sve ratove (a

sada ih je trenutno s Čečenijom 42) pripisuju monoteističkim religijama i njihovu moralu: židovstvu, kršćanstvu, islamu. Čuje se i slogan: "Treba potpuno odbaciti te religije i taj moral ako se želimo spasiti." Središte svijeta treba hitno preseliti iz Europe i Amerike u Treći svijet: Aziju i Oceaniju.¹⁵

I *katolički su vjeroučitelji* u stvarnoj opasnosti da u toj pomutnji kao etičko mjerilo ne poprime kulturu trenutka, koja utemeljuje moral na slobodi ne "za" nego "od"; ne više na dostojanstvu ljudske osobe nego na trenutnom uvođenju; dakako, ne više na vjeri nego na pragmatičkim načelima; na privatnom, a ne više na javnom ili na općem dobru; ne više na dužnosti i odgovornosti nego na prolaznom osjećaju i ugodi.

Koje rješenje nudi KKC?

Dva su pitanja: Što može ponuditi katolička moralna kateheza? i Što bezuvjetno mora ponuditi?

- 12 Usp. I. FUČEK, "Krepostan čovjek - domet i zadatak", u: *Isti, Poruka prve Ploče*, 137-159; *Isti, "Pogled u suvremenu moralnu problematiku"*, u: *Obnovljeni život* 42 (1987), 265-277.
- 13 Usp. IL PARLAMENTO EUROPEO, *Parità di diritti per gli omosessuali*, Documento A3-0028/194: *Risoluzione sulla parità di diritti per gli omosessuali nella Comunità* (PV 57 II, 08. 02. 1994; PE 179.620); usp. odgovor na to u "Una sorprendente Risoluzione del Parlamento Europeo", u: *L'Osservatore Romano* 1 ottobre 1994, str. 1; G. CONCETTI, "In merito al progetto di convenzione europea sulla bioetica. Metodi mostruosi", u: *L'Osservatore Romano*, 8 ottobre 1994, str. 2.
- 14 Analize današnje svjetske i crkvene situacije već pune biblioteke. I u crkvenim dokumentima, počevši od pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu (1965), kroz sve važnije tekstove, napose socijalne enciklike, uvijek susrećemo na prvim stranicama profil situacije kao kontekst u kome treba gledati dotični problem o kome je riječ. Ovdje slijedimo naš put koji ima dovesti do ispravnog rješenja zadatka postavljenog nam u samom naslovu ove radnje.
- 15 Usp. W. BÜHLMANN, "Il nuovo centro del mondo", u: *Isti, La terza Chiesa alle porte. Un'analisi del presente e del futuro ecclesiali*, 4a ed., Paoline, Alba 1976, 99-108.

Što može ponuditi?

Iz rečenoga je jasno, pa ne treba još posebno naglasiti, da postoji velika odbojnost prema katoličkom moralu, jer da je autoritaran, zastario, da se izražava u binomu: dopušteno-nedopušteno, a da se ne dokazuje *smisao* nekog stava, opcije, djela, tj. ne obrazlaže se i ne argumentira zašto je nešto dopušteno, a drugo nije. Današnji čovjek bez solidnih dokaza ništa ne prima. A solidan dokaz nije reći: "tako naučava Crkva", "tako kaže papa u tom i tom dokumentu". Učiteljstvu Crkve, papi i biskupima, Krist nije dao moć da uče ono što se ne temelji na Objavi i nije u trajnoj baštini Crkve. Oni nemaju vlasti ništa propisati ni oduzeti. Njihova je zadaća samo *tumačiti i nuditi*. Dalje ovisi o dobroj volji i slobodi onoga tko sluša, hoće li samo čuti ili i poslušati, odnosno prihvatiti.¹⁶

Kateheta treba da obrazloži i dokaže zašto i kako se svaka vrednota odnosi na *dvostruki smisao* ljudskog života: vremeniti i vječni. Zašto progres, napredak, znanost, tehnologija nemaju vrijednosti, smisla, svrhe u sebi nego u čovjeku? Zašto atomske bombe, ratovi, razaranja nemaju pozitivne svrhe? Pa kad bi se neki pozitivni smisao i pronašao, vrijedi tisućljetni dvostruki princip: "Ne smijemo činiti zlo da postignemo dobro." "Dobra svrha ne posvećuje zlo sredstvo."

Ali katolička moralna kateheza ima pred očima *zadnju čovjekovu svrhu*, vječno spasenje. Ono se na zemlji ostvaruje svakim dobrim djelom. Tako optužena kao autoritarna, protiv savjesti, neplodna, katolička moralna kateheza ne boji se dijaloga s nekršćanskim etikama, jer posjeduje nerazoriv temelj. Koji je to temelj? Temelj ljubavi. Kakve ljubavi? Ljubavi kao temeljnog aksiološkog kriterija kojim se prosuđuje je li neko ljudsko djelovanje moralno dobro ili moralno zlo.¹⁷ Katekizam kaže: "Bog je čovjeka iz ljubavi stvorio, pozvao ga je na ljubav: osnovno urođeno *zvanje* svakog ljudskog bića. Čovjek je naime stvoren na sliku i priliku samoga Boga, koji je ljubav" (br. 1604). Ljubav dakle ima svoj prototip i korijen u Trojednom Bogu, kako nas uči sv. Ivan: "Bog je

ljubav" (1 Iv 4,8.16). Odatle: "Tko ne ljubi, ne upozna Boga", a "tko ostaje u ljubavi, u bogu ostaje, i Bog u njemu" (1 Iv 4,16).

Ne radi se tek o zapovijedi važnijoj od drugih, štoviše ljubav je jedina zapovijed, sve se druge u njoj nalaze. Ne radi se o kreposti uzvišenijoj od ostalih, ustvari je ljubav jedina krepost, sve su druge u njoj ili nisu kreposti. Ne radi se o "zlatnom štapiću" da se čovjek domogne vječnog blaženstva, teologija kaže: ljubav je "već" vječno blaženstvo, "ali ne još" savršeno. Ljubav (*amor/caritas*) specifična je kršćanska vrijednost. Ne kao da ljubavi nema u drugim religijama, ne kao da svi ostali ljudi žive isključivo "za sebe", ali kršćanin koji zaista prihvaća Krista, nalazi u Utjelovljenoj Božjoj Ljubavi nedvoumno osobno spasenje i posvećenje, spasenje i posvećenje svijeta.

KKC na mnogim mjestima i enciklika *Veritatis splendor*, koja je, uostalom, najbolji tumač moralnog dijela Katekizma,

- 16 IVAN PAVAO II, *Obiteljska zajednica "Familiaris consortio"*. *Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981, br. 33 (str. 45): "Kao Učiteljica, ona [Crkva] neumorno navješćuje čudoredni propis... Crkva nije ni stvarateljica ni prosuditeljica... propisa. Poslušna istini, što je Krist, čija slika se odražuje na naravi i dostojanstvu ljudske osobe, Crkva tumači čudoredni propis i nudi ga svim ljudima dobre volje, a da pri tome ne skriva njegove zahtjeve korjenitosti i savršenstva."
- 17 Usp. G. MADINIER, *Conscience et amour*, 3a ed., Paris 1962 (tal. *Conscienza e giustizia*, Guiffrè, Milano 1973); Isti, *Nature et mystère de la famille*, Casterman, Tournai 1961; J. DE FINANCE, "Devoir et amour", u *Gregorianum* 64 (1983), 243-272; M. NEDONCELLE, *Vers une philosophie de l'Amour*, Aubier, 1946; J. LACROIX, *Personne et Amour*, 2, Seuil, 1955; J. GUITTON, *Essai sur l'amour humain*, Aubier, 1948; D. v. HILDEBRAND, *Das Wesen der Liebe*, u *Gesammelte Werke*, Bd. 3, J. Habel, Regensburg 1971; C. VALENZIANO, *Introduzione alla filosofia dell'amore di Maurice Nedoncelle*, Excerpta ex. Dissert. doct. in fac. fil. PUG, Romae 1965; I. FUČEK, "L'amore come criterio assiologico ultimo dell'etica sessuale acculturata", U: *Homo et amicus Dei*, Miscellanea in honorem Ioannis Golub, Pontif. Coll. Croat. S. Hieronymi, Romae 1991, 151-177; Isti, "Dalla natura dell'amore al criterio assiologico ultimo dell'etica sessuale", u: Isti, *La sessualità al servizio dell'amore. Antropologia e criteri teologici*, ed. Dehoniane, Roma 1993, 129-138.

vide temelj moralnog života kršćanina kao nasljedovanje Krista u potpunom sebedarju; znači, u bespridržajnoj ljubavi.¹⁸ Kršćanin je pozvan da od sebe učiniti dar drugima: da se u ljubavi daje i da ih u ljubavi prima. To je duboki smisao njegovih dobrih djela, ujedno temeljni aksiološki kriterij (*aksios* = vrijedan i *logos* = nauka); dakle vrijednosni kriterij ili zadnji metaetički metar koji utemeljuje sve njegove stavove i sva njegova djelovanja. A djela iznutra zla (*intrinsece mali actus*), prema KKC i prema VS, jesu ona koja posve proturječe sebedarju kao izrazu autentične ljubavi. To su djela u kojima nema i niotkuda ne može biti neko moralno dobro (uzmimo: mrziti Boga ili bližnjega).

Eto, to kršćanin *može* ponuditi. A ponuda nije neznatna.

Što bezuvjetno mora ponuditi?

Već iz uvodnog dijela Deset zapovijedi u KKC jasno je da su one ugrađene u Novi zavjet, u optiku Kristova zakona ljubavi (*amor/caritas*), čime se odmah osjeća svježih dah i otvara novo obzorje: ne više *nomos* = zapovijed, nego *entolé* = očitovanje Božje volje, u krajnjoj liniji - objava Božje ljubavi.

U susretu s bogatim mladićem Isus autentično tumači tri vida Deset zapovijedi: njihovu važnost, trajnu vrijednost, ugrađenost u prvu i jedinu zapovijed ljubavi.¹⁹

Važnost deset zapovijedi. Bogati mladić, poslovan i praktičan, razumije se u posao, u steći, u posjedovati, ne i u "biti". Dijalog počinje upitom: "Učitelju, koje mi je dobro činiti da imam život vječni?" (Mt 19,16) (br. 2052). Istim dijalogom, ali s mnogo opširnijim komentarem, obogaćena je i enciklika *Veritatis splendor* (br. 6-27). Isus odgovorom navraća mladića na problem "biti", ne "imati", pa zato odmah na početku diskretno daje dva kvalitativna ispravka na postavljeno pitanje. Da bismo razumjeli *prvi ispravak*, pomaže nam Markov tekst: "Učitelju dobri, što mi je činiti da baštinim život vječni? Što me zoveš dobrim? Nitko nije dobar doli Bog jedini!" (Mk 10,17-18). Kao da kaže: dobro nije stvar nego osoba. A dobro u najizvrsnijem smislu i izvor svakog

dobra je samo Bog. Ne radi se, dakle, o količini dobrih djela nego o kakvoći odnosa ljubavi u osobnom jedinstvu s Bogom i u Bogu s drugima, sa svijetom i samim sobom. Dakle ne radi se o "dobru" koje valja činiti, nego o dobroj osobi koja čini dobra djela. *Drugi ispravak* se odnosi na ono "da imam život vječni" (Mt 19,16), "da baštinim život vječni" (Mk 10,17; Lk 18,18). Mladić bi htio imati, posjedovati. Isus uzima riječ: "Ako hoćeš u život ući" (Mt 19,17) - radi se o Božjem apsolutnom sebedarju čovjeku, a taj se dar ne može zaslužiti. Sad Isus vodi mladića i sve nas bitnome s dva odgovora:

Prvi odgovor: "Čuvaj zapovijedi" = *entolé*, objavu volje Božje, koja, ako je slijediš, u tebi ostvaruje autentično dostojanstvo osobe i vodi te pravom smislu života. "Koje [zapovijedi]?" Isus nabroja zapovijedi "druge ploče" Dekaloga, ispravan odnos prema bližnjemu. Iznenađuje Matejev dodatak: "I ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga!" (Mt 19,19). Čini se da Matej nadovezuje na formulu posljednjeg suda (Mt 45,31-46). Ta zahtijeva pravedan odnos, solidaran u ljubavi prema Isusovoj "najmanjoj braći". Odnos sa Sinom Čovječjim oviši o kvaliteti odnosa s ljudima. Sin se naime Čovječji istovjeti (identificira, čvrsto obiteljski veže) sa siromašnim, gladnim, žednim, strancem, golim, bolesnim, utamničenim.

Drugi odgovor odnosi se na evanđeoske savjete (br. 2053). Izrazom "kvaliteta odnosa" dirnuli smo fokalnu točku katoličkog morala: *obraćeno srce*. Odgovorom "sve sam to čuvao od svoje mladosti" (Mk 10,20) mladić kao da pokazuje shvaćanje da

18 Usp. KKC, brojevi: 520, 618, 932, 1618, 1642, 2053; usp. IVAN PAVAO II, Enciklično pismo *Veritatis splendor* (16. kolovoza 1993), cit. = VS, brojevi: 15, 17, 20, 21, 48, 85, 87, 89, 120.

19 Slijedim tumačenje: C. M. MARTINI, "Che cosa mi manca", u: Isti, *Gli Esercizi ignaziani alla luce del Vangelo di San Matteo*, Collana spiritualità ignaziana, 3a, ed. Comunità di vita cristiana, Roma 1982, 47-58; Usp. I. FUČEK, "I dieci comandamenti", u: *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico* (R. Fisichella) Iured./, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1993, 973-987.

razumno "činiti" djela ne zadovoljava potpuno. Hoće "više", savršenost u moralnom životu, pa zato pita: "Što mi još nedostaje?" (Mt 19,20) Ali time je upao u zamku. Isusov paradoksalni odgovor (oslobodi se svega i imat ćeš na nebu sve i još više) prestraši mladog čovjeka. Odviše je vezan. Shvatio je: zaigrati na kartu čiste vjere u punom odreknuću od svega - bogatstva, karijere, zemaljskih ugodnosti - ne može. Pa dok Isus nuđa novo zvanje savršene ljubavi u korjenitom nasljedovanju: "Dođi i idi za mnom." (Mt 19,21), "On se smrkne i ode žalostan jer imaše velik imetak." (Mk 10,22)

Trajna vrijednost Deset zapovijedi. Dva Isusova odgovora mladiću označuju dva načina života: način zapovijedi (općenit, redovit za sve), način savjeta (neredovit, poseban). "Zakon nije dokinut, ali je čovjek pozvan da ga opet nađe u osobi svog Učitelja, koji je njegovo savršeno ispunjenje"... Tako su "evanđeoski savjeti nerazdruživi od zapovijedi" (br. 2053). U Katoličkoj crkvi je krst ključ i temelj obaju poziva. Uostalom Drugi vatikanski koncil je nadišao tu perspektivu savjeta nad zapovijedima: "Svi su vjernici, bilo kojeg staleža i stepena, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav. Po toj se svetosti i u zemaljskom društvu promiče humaniji način života."²⁰ Svi su, dakle, vjernici snagom krštenja u Kristu pozvani na puninu svetog života, a razlika je samo u načinu ostvarivanja.

Ugrađenost u prvu i jedinu zapovijed. Uz već rečeno, dosta je da još jednom naglasimo: prvotno zvanje svakog čovjeka da ljubi i bude ljubljen *projekt* je Boga-Stvoritelja-Ljubavi (usp. Post 1-2); mesijanski je Isusov *program* (usp. Lk 4,16-30); *misija* je Duha Svetoga u Crkvi. Dakle, ljubav (*amor/caritas*) prema Bogu i bližnjemu u punom sebedarju zapovijed je u pravom smislu riječi ("Par excellence") (Mk 12,28-34). To je već i onaj Markov pismoznac poznao: "Boga ljubiti iz sveg srca, iz svega razuma i iz sve snage i ljubiti bližnjega kao sebe samoga - više je nego sve paljenice i žrtve." Zato ga Isus hvali: "Nisi daleko od kraljevstva Božjega." (Mk

12,34). A onome kod Luke, nakon pohvale "pravo si odgovorio", slijedi poziv: "To čini i živjet ćeš" (Lk 10,28), i nakon prispodobe o milosrdnom Samarijancu: "Idi pa i ti čini tako" (Lk 10,37). Očito je da u toj Isusovoj zapovijedi svih deset Mojsijevih dobivaju smisao: "Ne mislite da sam došao ukinuti Zakon i Proroke. Nisam došao ukinuti nego ispuniti. Zaista, kažem vam, dok ne prođe nebo i zemlja, ne, ni jedno slovo, ni jedan potezić iz Zakona neće proći, dok se sve ne zbude. Tko dakle ukine jednu od tih, pa i najmanjih zapovijedi i tako nauči ljude, najmanji će biti u kraljevstvu nebeskom. A tko ih bude vršio i druge učio, taj će biti velik u kraljevstvu nebeskom." (Mt 5,17-19). Trebamo li još i Pavlov o svjedočanstvo da je ljubav ispunjenje svega Zakona? "Nikomu ništa ne dugujte, osim da jedni druge ljubite. Jer tko drugoga ljubi, ispunio je Zakon. Uistinu: *Ne čini preljuba! Ne ubij! Ne ukradi! Ne poželi!* I ima li koja druga zapovijed, sažeta je u ovoj riječi: *Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga.* Ljubav bližnjega zla ne čini. Punina dakle Zakona jest ljubav." (Rim 13,8-10)

Završimo s izrekom poznatog bibličara Rudolfa Schnackenburga: "Isus ne traži da se ograničimo nego da nadiđemo sami sebe." Njegov religiozno-moralni temelj "vodi prema altruizmu kakav se rijetko nalazi u čisto humanoj ljubavi i omogućuje ono nadilaženje sebe samoga koje je sposobno dati život najskrivnijim i najvećim djelima ljubavi. Time se postavlja moralnom nastojanju cilj koji zahvaća daleko iznad obzorja neke filozofske etike i daleko iznad horizonta nekog ideala humanosti."²¹ Svjedoci smo propasti raznih utopističkih humanizama. Uvjereni smo da pravi humanizam, osim kršćanskog, na svijetu nije moguć. Zašto? Manjka mu čista

20 DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogmatska konstitucija "*Lumen gentium*" o Crkvi, u: *Dokumenti*, br. 40, str. 152-153.

21 R. SCHNACKENBURG, *Il messaggio morale del Nuovo Testamento*, vol I. *Da Gesù alla chiesa primitiva*, Nuova ed. interamente rifatta, Paideia Ed., Brescia 1989, 118 (orig. *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments*, Band I. *Von Jesus zur Urkirche*, Herder, Freiburg i Br. 1986)

ljubav koja se doseže u vjeri u Krista, a manjka mu i Kristova milost da takvu ljubav ostvari. "ako Gospodin kuću ne gradi, uzalud se muče graditelji." (Ps 127).

Dakle, uza sve nedostatke i prigovore koje možemo uputiti na moralni nauk novog KKC, on pruža siguran put kršćaninu današnjice i svakom čovjeku dobre volje.